УДК 336.276

МАШЕВСЬКА К.В.
магістрантка, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
ПЛЕТЕНЕЦЬКА С.М.
к.е.н., доцент, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Державний борг є важливою складовою фінансової системи. Він виступає дієвим інструментом у механізмі макроекономічного регулювання, забезпечення додатковими ресурсами і засобом реалізації економічної стратегії держави. Управління та обслуговування державного боргу є важливим завданням економічної, боргової політики, умовою стабільності її фінансової системи, особливо в сучасному періоді розвитку України. З огляду на необхідність пошуку методів раціонального управління державним боргом України, вивчення особливостей його формування є вкрай важливим та актуальним.

Державний борг є предметом дослідження багатьох вчених і тематика управління державним боргом розглядається з різних позицій. Теоретичним і практичним питанням державного боргу присвячено чимало наукових праць таких українських дослідників як: О.І. Барановський, Л.М. Юревич [2], О.Д. Василик, В.І. Грушко [5], Т.П. Вахненко, Н.В. Зражевська, Н.Б. Ярошевич [7], С. І. Юрій, В.М. Федосов та ін. Основи розвитку теорії державного боргу та управління ним закладені в працях зарубіжних вчених-економістів таких, як А. Сміт, Д. Рікардо, А. Тюрго, Дж. М. Кейнс та інших.

Метою роботи є дослідження сутності державного боргу, аналіз його стану та основних причин зростання, розробка напрямів удосконалення механізму управління державним боргом України.

Згідно Бюджетного кодексу України державний борг визначають як

суму заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору [1]. Державний борг за своєю економічною сутністю визначає економічні відносини держави як позичальника з її кредиторами з приводу перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту на умовах строковості, платності та повернення.

Аналіз стану державного боргу та ефективності управління ним набуває особливого значення в умовах сучасної України. Для України, як і для більшості держав світу – державні запозичення є основним джерелом покриття дефіциту бюджету, причому як державного так і місцевих бюджетів. Розмір державного боргу, його динаміка і структура, темпи росту є одним з показників фінансового стану держави та ефективності державної боргової політики [2].

Залежно від сфери розміщення державний борг поділяється на: внутрішній - це сукупність зобов'язань держави перед резидентами, які володіють цінними

паперами, випущеними урядом; та зовнішній - сукупність боргових зобов'язань держави, що виникли в результаті запозичення на зовнішньому ринку.

Граничний обсяг державного боргу визначається ст. 18 Бюджетного кодексу України, в якій зазначено, що величина суми боргу не має перевищувати 60 % річного номінального обсягу ВВП України [1].

Аналіз динаміки державного боргу України свідчить про тенденцію до його постійного зростання, особливо стрімко збільшується борг з 2014 року. Основними причинами зростання обсягу державного боргу стали: політична та соціально-економічна кризи, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни; низькі міжнародні рейтинги, що негативно впливають на інвестиційну привабливість держави; залежність України від імпорту енергоносіїв; необхідність державної підтримки державних підприємств, банків, малого та середнього бізнесу; фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, тощо.

Таблиця 1

Динаміка обсягу державного боргу України, млн. грн.

Роки	ВВП, млн.грн.	Державний борг, млн.грн.			Відношення розміру державного боргу до ВВП, %
		Зовнішній борг	Внутрішній борг	Загальний борг	
2013	1 454 931	300 025,4	284 088,7	584 114,1	40,15
2014	1 566 728	611 697,1	488 866,9	1 100 564,0	70,25
2015	1 979 458	1 042 719,6	529 460,6	1 572 180,2	79,49
2016	2 383 182	1 240 028,7	689 730,0	1 929 758,7	80,97
2017	2 982 920	1 374 995,5	766 678,9	2 141 674,4	71,80
2018	3 558 706	1 397 217,8	771 409,3	2 168 627,1	60,94
на 30.06.2019	1 735 528	1 309 333,7	793 075,9	2 102 409,6	121,14

З метою зменшення боргових зобов’язань необхідно впроваджувати нові методи та інструменти управління державним боргом. Управління державним боргом — це сукупність заходів держави з виплати відсоткових доходів кредиторам і погашення позик, зміни умов уже випущених позик, визначення умов і випуску нових позик. Проблема управління державним боргом полягає в забезпеченні платоспроможності держави, реальних джерел погашення державного боргу.

Традиційними методами управління державним боргом є:

- пролонгація - форма добровільної згоди кредиторів на відстрочення виплат за зобов'язаннями боржника;

- конверсія - зміна початкових умов державної позики, зміна величини позикового відсотка (зміна дохідності);

- консолідація боргу - зміна умов позики щодо часу її чинності (збільшення термінів дії випущених позик);

- уніфікація - це об’єднання кількох позик в одну, коли облігації кількох раніше випущених позик обмінюються на облігації нової позики;

- анулювання частини боргу, тобто відмова уряду від погашення боргу (може бути зумовлене фінансовою неспроможністю держави, її банкрутством або політичними мотивами).

Отже, сучасний стан державного боргу чинить значні загрози національній економіці, що пов'язані у першу чергу із кризовими явищами економіки, постійним зростанням потреби у фінансуванні державного дефіциту та перевищенням темпів зростання державного боргу над темпами росту ВВП. Тому механізм управління державним боргом є важливим інструментом в економіці країни, і правильне їх застосування може мати значний вплив на її розвиток.

Для вдосконалення управління державним боргом України пріоритетним має стати визначення концептуальних засад вітчизняної боргової політики та розроблення і законодавче закріплення обґрунтованої стратегії залучення позикових коштів та їх використання. Необхідно:

1. Оптимізувати структуру державного боргу у частині співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями.

2. Оптимізувати структуру державного боргу у частині співвідношення між короткостроковими та довгостроковими запозиченнями.

3. Оптимізувати витрати за державним боргом у частині уникнення порушення термінів сплати платежів з обслуговування та погашення боргових зобов'язань.

4. Забезпечити ефективне та прозоре управління умовними (гарантованими) борговими зобов'язаннями держави.

5. Оптимізувати фінансування бюджету в частині співвідношення між борговим та податковим та інфляційним фінансуванням.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України // Верховна Рада України — Офіційний сайт URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17

2. Юревич Л. М. Механізм управління державним боргом в Україні // Фінанси. – 2009. – №12

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: www.minfin.gov.ua

4. Вахненко Т.П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими у період фінансової кризи –2009. -№6.

5. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г Національні фінанси: Підручник: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 660 с.

6. Плетенецька С.М. Державний борг України /Б.М.Глушко, С.М.Плетенецька// Актуальні питання сучасної науки та практики: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 15 листопада 2018 р.) - К.: Університет "КРОК", 2018. - С.84-87

7. Ярошевич Н.Б., І.А. Хайдукова Ретроспектива та перспектива управління державним боргом України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. − № 19.7.